

Vj2: Slabiky s nazálními finálami

Ohledně iniciál a pretonály ve slabikách s nazálními finálami platí totéž, co bylo řečeno o otevřených slabikách. Nebudeme se jimi proto znovu zabývat.

Je však třeba mít na paměti, že přítomnost finály ovlivňuje i artikulaci tonály, proto je už při přepisu tonály vždy třeba zvážit, co po ní následuje.

Vietnamské finály

O všech vietnamských finálách platí, že se vyslovují **bez koncové exploze**.

Oč jde: v první hodině jsme mluvili o tom, že **základem artikulace konsonantů je přerušení vzduchového proudu vycházejícího z plic dotekem mluvidel**.

Při artikulaci okluziv tedy vznikne dotekem artikulačních orgánů (např. rtů) překážka (okluze), kterou je vzduchový proud v dutině ústní zcela přerušen; následně se tato překážka uvolní a vzduchový proud může ústní dutinou opět procházet. Vytvoření překážky říkáme *imploze*, jejímu uvolnění *exploze*.

Například v českém slově *den* vyslovíme koncové ⟨n⟩ tak, že přerušíme vzduchový proud dotekem hrotu jazyka a dásně, načež jazyk opět uvolníme a vzduchový proud může (aspoň na okamžik) opět procházet ústní a nosní dutinou. V důsledku toho exploze může plně vyznít.

Ve vietnamském slově *đen* „černý“ naopak koncové ⟨n⟩ vyslovíme tak, že vzduchový proud stejným způsobem přerušíme jazykem. Poté ale vzduchový proud ustává, hrot jazyka však zůstává na dásni (ve striktuře) a uvolní se teprve v okamžiku, kdy vzduchový proud už ústní dutinou neprochází. Exploze tedy není slyšitelná.

Zatímco u koncového [n] v češtině tedy slyšíme jak vytvoření překážky (implozi), tak její uvolnění (explozi), u odpovídající hlásky ve vietnamštině slyšíme pouze její vytvoření: při jejím uvolnění už dutinou ústní neprochází vzduch a nevytváří se hlas.

Jinými slovy: v češtině **při artikulaci koncových okluziv vzduchový proud ustává teprve poté, co je striktura (přerušení vzduchového proudu dotekem mluvidel) při artikulaci okluziv uvolněna, při artikulaci vietnamských finál naproti tomu ustává v okamžiku, kdy striktura ještě trvá**. Ukončení striktury tedy v češtině zazní, ve vietnamštině nikoli.

Tento artikulační rys lze značit v IPA pomocí diakritického znaménka (např. [n] bez koncové exploze se značí jako [n̚]). Vzhledem k tomu, že ve vietnamštině jde u finál o pravidelný jev, toto značení se většinou zanedbává.

Finály

Funkci finály může ve vietnamštině zastávat pět nazálních konsonantů:

- **[m] (vietnamským pravopisem ⟨m⟩) – bilabiální nazála**
Vzduchový proud je přerušen dotekem horního a dolního rtu; vzduchový proud

poté ustává a dotek se teprve poté uvolní. Nosní dutina je otevřená, hlasivky vibrují.

Artikulace je podobná [m] v iniciále nebo českému ⟨⟨m⟩⟩, ale bez koncové exploze.

Např. *năm* „rok“ [nām], *sóm* „brzy“ [sɔm].

- **[n] (vietnamským pravopisem ⟨n⟩) – alveolární nazála**

Vzduchový proud je přerušen dotekem jazyka a horní dásně, vzduchový proud poté ustává a teprve poté se dotek uvolní. Nosní dutina je otevřená, hlasivky vibrují.

Artikulace je podobná [n] v iniciále nebo českému ⟨⟨n⟩⟩, ale bez koncové exploze.

Např. *vãn* „ještě“ [vãn], *bôn* „čtyři“ [bon].

- V jižním dialektu se [n] po nezaokrouhlených zadních samohláskách vyslovuje jako [ŋ]; rýmy ⟨an⟩ i ⟨ang⟩, ⟨ãn⟩ i ⟨ãng⟩, ⟨ân⟩ i ⟨âng⟩, ⟨uon⟩ i ⟨uong⟩ se v tomto dialektu tedy vyslovují stejně (s [ŋ]).

- **[ɲ] (vietnamským pravopisem ⟨nh⟩) – palatální nazála**

Vzduchový proud je přerušen dotekem hřbetu jazyka a tvrdého patra, vzduchový proud poté ustává a teprve poté se dotek uvolní. Nosní dutina je otevřená, hlasivky vibrují.

Artikulace je podobná [ɲ] v iniciále nebo českému ⟨⟨ň⟩⟩, ale bez koncové exploze.

Např. *bệnh* „nemoc“ [bɛɲ], *thình lìn* „náhlý“ [tʰiɲ liɲ].

- Pozor: v rýmu ⟨anh⟩ se celá slabika čte [ɛɲ]. K tomu viz níže.
Např. *anh* „starší bratr“ [ɛɲ], *lạnh* „studný“ [lɛɲ].
- V jižním dialektu tato hláska zaniká a předcházející přední samohláska se mění na zadní nezaokrouhlenou: [iɲ] → [uɲ] (takže *minh* se vyslovuje jako *mun*), [ɛɲ] → [ɤɲ] (takže *bệnh* se vyslovuje jako *bận*), [ɛɲ] → [ãɲ] (takže *anh* se vyslovuje jako *ãn*).

- **[ŋ] (vietnamským pravopisem ⟨ng⟩ po nezaokrouhlených samohláskách a všech diftonzích) – velární nazála**

Vzduchový proud je přerušen dotekem hřbetu jazyka a měkkého patra.

Vzduchový proud poté ustává a teprve poté se dotek uvolní. Nosní dutina je otevřená, hlasivky vibrují.

Artikulace je podobná [ŋ] v iniciále, ale bez koncové exploze.

Např. *đúng* „stát“ [dũŋ], *tàng* „patro“ [tãŋ].

- **[ŋ̠m]¹ (vietnamským pravopisem ⟨ng⟩ po zakrouhlených samohláskách²) – labiovelární nazála**

Vzduchový proud je přerušen zároveň dotekem rtů a dotekem hřbetu jazyka a měkkého patra (jako by došlo k současné artikulaci [ŋ] a [m]). Vzduchový

---

¹ Slavická používá starší notaci [ŋ^m]. Zápis IPA dle aktuálně platné normy je nicméně [ŋ̠m].

² Tj. po hláskách [o], [ɔ] a [u]. Nikoli po diftonzích, a to ani po zaokrouhlených: *uống* „pít“ se přepisuje [uŋ̠ŋ].

proud poté ustává a teprve poté se dotek uvolní. Nosní dutina je otevřená, hlasivky vibrují.

Např. *ông* „dědeček“ [õŋ̃m], *đúng* „správný“ [dũŋ̃m].

Samohlásky

Specifika artikulace samohlásek ve slabikách s nazálními finálami se týkají délky. Zatímco v otevřených slabikách mají všechny samohlásky svou základní délku³, před nazálami mají obvykle kratší dobu trvání⁴. Zkrácená doba trvání se v IPA značí diakritickým znaménkem v podobě obloučku nad písmenem; např. [ẽ] znamená krátkou podobu [ɛ].

Krátké podoby samohlásek se ve vietnamském pravopise v některých případech označují samostatnými písmeny, někdy se pro jejich zápis ve vietnamském pravopise uplatňují speciální pravidla, jindy se neoznačují vůbec.

Ve všech případech se jedná o krátké podoby hlásek, s nimiž jsme se setkali v lehkých slabikách. Po stránce způsobu artikulace se tyto hlásky dále neliší.

Po stránce pravopisné je třeba pamatovat hlavně na následující samohlásky:

- **[ɿ] (vietnamským pravopisem ⟨â⟩) – krátká zadní polozavřená nezaokrouhlená samohláska**
Jedná se o krátkou podobu hlásky [ɿ] (vietnamským pravopisem ⟨σ⟩).
Např. *tấn* „tuna“ [tɿn], *dâng* „zvednout se“ [zɿŋ].
- **[ã] (vietnamským pravopisem ⟨ã⟩) – krátká zadní otevřená nezaokrouhlená samohláska**
Jedná se o krátkou podobu hlásky [ã] (vietnamským pravopisem ⟨a⟩).
Např. *năm* „rok“ [nãm], *trắng* „bílý“ [tɿãŋ].
- **[ẽ] (vietnamským pravopisem ⟨a⟩ před finálou ⟨ch⟩ nebo ⟨nh⟩⁵) – krátká přední polootevřená nezaokrouhlená samohláska**

³ Je třeba mít na paměti, že délka samohlásky je vlastnost relativní, nikoli absolutní: „dlouhá samohláska“ může být v každém jazyce jinak dlouhá. Délka je dána tím, že v daném jazyce existuje v protikladu k jiným hláskám. Samohlásky v otevřených slabikách ve vietnamštině jsou podobné dlouhým samohláskám v češtině – tuto délku ve vietnamštině chápeme jako základní a dále ji neoznačujeme, zatímco relativně kratší samohlásky označujeme zvláštním znaménkem. V češtině naproti tomu pokládáme za základní krátké samohlásky a relativně delší označujeme (délka samohlásky se v IPA neznačí diakritikou, ale symbolem [:], který následuje po samohlásce; např. české ⟨(á)⟩ bychom přepsali jako [a:]).

⁴ Délka trvání je zachována u samohlásky [ɿ] v těch slabikách, kde se píše jako ⟨σ⟩, a u samohlásky [ã] v těch slabikách, kde se píše jako ⟨a⟩. Samohláska [u] se zkracuje před všemi finálami. Ostatní jednoduché samohlásky se zkracují před velární a palatální nazálou, zatímco před labiální a alveolární zůstávají dlouhé. Například ve slově *bệnh* „nemoc“ je tedy [ẽ], ve slově *tên* „jméno“ však normální dlouhé [e].

⁵ Vietnamskému písmeni ⟨a⟩ tedy odpovídají dvě hlásky: hláska [ã] v otevřené slabice a před jinými než palatálními finálami, hláska [ẽ] před palatálními finálami. Srovnej *trang* „stránka“ [tɿãŋ], *tranh* „obraz“ [tɿɿɿŋ].

Jedná se o krátkou podobu hlásky [ɛ] (vietnamským pravopisem ⟨e⟩).

Např. *anh* „starší bratr“ [ɛ̃ɲ], *lanh* „len“ [lɛ̃ɲ].

Také samohlásky [i], [e] se zkracují před finálním [ŋ] a samohlásky [u], [o], [ɔ] před finálním [ŋ] (a rovněž před finálním [k], kterému se budeme věnovat v dalších lekcích) zkracují. V takovém případě se v IPA zapisují takto:

- [i̯], např. *vịnh* „zátoka“ [vi̯ŋ]
- [ɛ̯], např. *lệnh* „příkaz“ [lɛ̯ŋ]
- [ũ̯], např. *súng* „střelná zbraň“ [sũ̯ŋm]
- [ɔ̯], např. *dòng* „řádek“ [zɔ̯ŋm]
- [õ̯], např. *sông* „řeka“ [sõ̯ŋm].

Samohláska [u] se zkracuje ve všech zavřených slabikách (např. *đúng* „stát“ se prepisuje jako [dũŋ]).

Tato zkrácení však vietnamský pravopis neoznačuje (a protože jde o pravidelný jev, někdy se zanedbává i ve fonetické transkripci).

Přehled krátkých a dlouhých samohlásek v IPA a vietnamském pravopise:

	dlouhá		krátká	
	IPA	vietnamský pravopis	IPA	vietnamský pravopis
zadní otevřená nezaokrouhlená	[ɑ]	⟨a⟩	[ã]	⟨ã⟩
zadní polozavřená nezaokrouhlená	[ɤ]	⟨o⟩	[õ]	⟨ô⟩
zadní zavřená nezaokrouhlená	[u]	⟨u⟩ (v otevřených slabikách)	[ũ]	⟨u⟩ (ve všech zavřených slabikách)
zadní polootevřená zaokrouhlená	[ɔ]	⟨o⟩	[ɔ̯]	⟨o⟩ (před velárními finálami)
zadní polozavřená zaokrouhlená	[o]	⟨ô⟩	[õ̯]	⟨ô⟩ (před velárními finálami)
zadní zavřená zaokrouhlená	[u]	⟨u⟩	[ũ̯]	⟨u⟩ (před velárními finálami)
přední polootevřená nezaokrouhlená	[ɛ]	⟨e⟩	[ɛ̯]	⟨a⟩ před palatálními finálami
přední polozavřená nezaokrouhlená	[e]	⟨ê⟩	[ɛ̯]	⟨ê⟩ před finálním ⟨nh⟩ a ⟨ch⟩

přední zavřená nezaokrouhlená	[i]	⟨i⟩	[ĩ]	⟨i⟩ před finálním ⟨nh⟩ a ⟨ch⟩
----------------------------------	-----	-----	-----	-------------------------------------

Diftongy

Ve slabikách s nazálními finálami se setkáváme se třemi diftongy. Tyto diftongy jsou podobné těm, s nimiž jsme se setkali v otevřených slabikách, nikoli však zcela totožné. Ve vietnamském pravopise se zachycují jako ⟨iê⟩, ⟨uô⟩ a ⟨uơ⟩.

- **[iê] (vietnamským pravopisem ⟨iê⟩, ⟨yê⟩)**
Jde vlastně o spojení přední zavřené nezaokrouhlené samohlásky [i] a přední polozavřené nezaokrouhlené samohlásky [e]: rty jsou nezaokrouhlené, pohyb jazyka začíná na poloze [i] a klesá dolů na polohu [e]; [e] je neslabičné. Tónová diakritika se píše s ⟨ê⟩.
Ve slabikách s pretonálou nebo ve slabikách bez iniciály se píše jako ⟨yê⟩
Např. *tiếng* „jazyk“ [tiêŋ], *Nguyễn* [ɲiêŋ], *yên* „klidně“ [iêŋ].
- **[uô] (vietnamským pravopisem ⟨uô⟩)**
Jde vlastně o spojení zadní zavřené zaokrouhlené samohlásky [u] a zadní polozavřené zaokrouhlené samohlásky [o]: rty jsou zaokrouhlené, pohyb jazyka začíná na poloze [u] a klesá dolů na polohu [o]; [o] je neslabičné. Tónová diakritika se píše s ⟨ô⟩.
Např. *nguồn* „zdroj“ [ɲuôŋ], *uống* „pít“ [uôŋ]
- **[uơ] (vietnamským pravopisem ⟨uơ⟩)**
Jde vlastně o spojení zadní zavřené nezaokrouhlené samohlásky [u] a zadní polozavřené nezaokrouhlené samohlásky [ɤ]: rty jsou nezaokrouhlené, pohyb jazyka začíná na poloze [u] a klesá dolů na polohu [ɤ], [ɤ] je neslabičné. Tónová diakritika se píše s ⟨ơ⟩.
Např. *muơn* „půjčit si“ [muơŋ], *cườm* „korálek“ [kuơm].

Cvičení

Přepište, prosím, do IPA následující slabiky:

kênh „kanál“ – móng „nehet“ – tiền „peníze“ – bánh „pečivo“ – trứng „vejce“ – khăn „ručník“ – muông „lžice“ – gần „blízko“ – đường „cesta“ – bom čerpat

Vymyslete nebo najděte ve slovníku dalších pět dalších slabik s nazální finálou a uveďte je v IPA i ve vietnamském pravopise.

Tóny můžete zanedbat, zaznamenávejte však, prosím, délku samohlásek.